WIKIPEDIA

Jamekien Patwa

Depi Wikipedya, ansiklopedi lib

Kreyòl Jamayiken *Jumiekan Patwa*	
Enfòmasyon jeneral	
Pale nan	Jamayik, Kolonbi, Panama, Kostarika
Moun ki pale yo	3,9 milyon
Sitiyasyon ofisyèl	
Lang ofisyèl	-
Gouvène pa	-
ISO 639	
ISO 639-1	-
ISO 639-2	-
ISO 639-3	jam

Patwa Jamayiken, li te ye lokalman kòm **Patwa** (**Patwa** oswa **Patwah**) epi yo rele **Kreyòl Jamayiken** pa lengwis, se yon angle ki baze sou kreyòl ayisyen ak West Afriken enfliyanse (yon majorite nan prè a mo sa yo nan Akan orijin)[1] pale sitou nan Jamayik ak Jamayiken dyaspora. Lang lan devlope nan syèk la 17, lè esklav yo nan Lwès ak Santral Lafrik di yo te ekspoze a, te aprann epi nativized la jargon ak dialectal fòm nan lang angle pale a slaveholders: angle britanik, Scots yo ak Hiberno-angle. Li montre yon pwogresyon ant plis konsèvatif kreyòl fòm ak fòm ki idantik nòmalman yo Estanda anglè (sa vle di metwopoliten Estanda kreyòl ayisyen).

Jamaicans yo, al gade nan yo nan lang kòm patwa. An tèm *patwa* soti nan Old franse, *patwa* "lokal oswa rejyonal dyalèk" (pi bonè "ki graj, maladwa, oswa iletre lapawòl"), petèt ki soti nan vèb la *patoier*, "trete apeprè", ki soti nan *pate* nan "grif", soti nan fin Vye granmoun Ba Franconian **patta* "paw, sèl nan pye a" + *-françois*, yon pejoratif sifiks. Tèm nan ka yo te parèt soti nan nosyon a nan yon maladwa oswa ki graj nan jan li pale.

Jamayiken pwononsyasyon ak vokabilè yo se siyifikativman diferan soti nan angle, malgre itilize a lou de mo angle oswa dérivés. Jamayiken Patwa montre yo resanblan,s nan pidjin ak kreyòl lang nan Afrik de Lwès, akòz komen yo desandan yo soti nan melanje nan Afriken substra lang ak lang Ewopeyen an.

Enpòtan Jamayiken Patwa-pale kominote ki egziste nan mitan Jamayiken egzile yo nan Miami, New York City, Toronto, Hartford, Washington, D. c., Nikaragwa, Costa Rica, ak Panama (nan Karayib kòt la), tou Lonn, Birmingham, Manchester, ak Nottingham. Yon mityèlman konpreansibl varyete se yo te jwenn nan San Andrés y Providencia Islands, Kolonbi, mennen l ' bay zile a pa pitit pitit yo nan Jamayiken Maroons (esklav yo chape nan batay la) nan 18tyèm syèk la. Mezolektal fòm yo se menm jan ak trè bazilektal Belizean Kriol.

Jamayiken Patwa egziste sitou kòm yon lang moun pale yo ak se tou ki itilize pou mizik rezon, espesyalman nan rege ak danseol yo kòm byen kòm lòt estil. Malgre ke estanda Britanik angle se itilize pou pifò ekri nan Jamaica, Jamayiken Patwa ki te pran tè a kòm yon lang nan literè pou prèske yon santèn ane. Claude McKay te pibliye liv li a nan Jamayiken powèm *Chante nan Jamayik* nan 1912. Patwa ak angle yo, se souvan yo itilize pou stilistik kontra (codeswitching) nan nouvo fòm yo nan ekri entènèt.[2]

Kontni

Varyasyon sosyolengwistik
Gramè

Pronominal sistèm
Copula
Negasyon
Yo kominike
Vokabilè
Egzanp fraz
Bib
Bibliyografi
Pli lwen lekti
Referans
Lyen deyò

Varyasyon sosyolengwistik

Jamayiken Patwa karakteristik yon kreyòl continuum (oswa yon *lengwistik continuum*): varyete nan lang ki pi pre a lexifier lang (acrolect) pa ka distenge sistematik soti nan entèmedyè varyete (kolektivman refere yo kòm mesolect) oswa menm soti nan pi divergent nan zòn riral varyete (kolektivman refere yo kòm basilect). Sitiyasyon sa a te vin sou yo ak kontak ant moun kap pale yo nan yon nimewo nan Niger–Congo lang ak divès kalite dyalèk nan angle, lèt la nan yo ki yo tout te vin konnen kòm prestijye ak itilize a nan yo ki te pote sosyo-ekonomik rekonpans. Span A nan yon oratè nan lòd nan continuum la anjeneral koresponn ak sosyal kontèks.

Gramè

An tansyon/aspè nan sistèm nan Jamayiken Patwa se fondamantalman kontrèman ak sa yo ki nan lang angle. Pa gen okenn mòfoloji make sot pase participles; olye de sa, de diferan participle mo sa yo egziste: *en* ak *yon*. Sa yo se pa vèb, men tou senpleman invariant patikil ki pa ka kanpe pou kont li tankou angle a *yo dwe*. Fonksyon yo menm tou yo diferan soti nan angle an.

Dapre Bailey (1966), pwogresis kategori se te make pa /a~da~de/. Alleyne (1980) reklamasyon ke /a~da/ mak pwogresis la, epi ki abitye a nan aspè se na men li pa akonpayman ak mo tankou "toujou", "anjeneral", elatriye. (sa vle di se absan kòm yon gramatikal kategori). Mufwene (1984) ak Gibson ak Levy (1984) pwopoze yon sot pase yo-se sèlman abitye kategori make pa /juusta/ tankou nan /weɪ wi juusta liv iz pa az kuol az iiɪ/ (yo'ki kote nou itilize yo ap viv se pa kòm frèt kòm isit la')

Pou tansyon a prezan, yon uninflected vèb konbine avèk yon repete advèb mak abitye siyifikasyon menm jan nan /tam aawez nuo kieti tel chodyè im/ ('Tom toujou konnen lè Katy di/li te di sou l').

- *en* se yon endikatè a tansyon
- *yon* se yon aspè makè
- *(yon) ale* yo itilize pou endike tan kap vini an
- /mi ɪon/
  - Mwen kouri (abitye); mwen li pran kouri
- /mi yon ɪon/ *oswa* /mi de ɪon/
  - Mwen kouri

- /yon ɹon mi dida ɹon/ *oswa* /yon ɹon mi ben(w)en yon ɹon/
  - Mwen te kouri
- /mi t ɹon/ *oswa* /mi ben(w)en ɹon/
  - Mwen te kouri; mwen te kouri
- /mi yon go ɹon/
  - Mwen pral kouri; mwen pral kouri

Tankou lòt Karayib Creoles (ki se, Guyanese Kreyòl ak San Andrés-Providencia Kreyòl; Sranan Kouch se eskli) /fi/ a gen yon nimewo nan fonksyon, ki gen ladan:[3]

- Direksyon, datif, oswa benefaktive prepozisyon
  - /dem yon akonpli fi wi/ (yo', Yo ap goumen pou nou')
- Jenitif prepozisyon (ki se, makè nan posesyon)
  - /dat yon fi mi buk/ (yo'ki nan liv mwen')
- Oksilyè Modal eksprime obligasyon oswa avnir
  - /im fi kom op ja/ ('li te dwe vini isit la')
- Pre-infinitif a complementizer
  - /unu hafi kiip samtiŋ faɹ de gini piipl-dem fi biit dem miuzik/ (yo'w gen pou kontribye yon bagay yo Ginyen Moun pou yo jwe mizik yo')

Pronominal sistèm

An pronominal sistèm nan Estanda nan angle, gen yon kat-fason distenksyon nan moun, ki relijyon, sèks yo ak ka. Gen kèk varyete Jamayiken Patwa pa gen sèks yo oswa yo ka diferans ki genyen, men tout varyete yo fè distenksyon ant genyen ant moun nan dezyèm sengilye ak pliryèl (ou).

- Mwen, m' = /mi/
- ou, ou (sengilye) = /yuh/
- li, l' = /im/ (pwononse [ĩ] nan basilect varyete)
- li, l = /shee/ar *oswa* /im/ a (pa gen okenn sèks diferans nan basilect varyete)
- nou, nou menm, nou = /wi/
- ou (pliryèl) = /unu/
- yo, yo, yo = /dem/

Copula

- Jamayiken Patwa equative vèb se tou *yon*
  - e.g. /mi di yon tiitʃa/ ('mwen menm pwofesè a')
- Jamayiken Patwa gen yon separe locative vèb *deh*
  - e.g. /wi deh yon london/ *oswa* /wi deh inna london/ ('nou ap nan London')
- ak vre adjektif nan Jamayiken an Patwa, pa gen okenn copula ki nesesè

- e.g. /mi ole nau/ ('mwen menm ki fin vye granmoun kounye a')

Sa a se analogue nan panyòl nan ki tou de gen 2 diferan fòm vèb la "yo dwe" - *ser* ak *estar* - nan ki *ser* se equative ak *estar* se locative. Lòt lang, yo tankou pòtigè ak italyen, fè yon menm jan distenksyon. (Wè Romans Copula.)

Negasyon

- /pa gen/ se itilize kòm yon prezan tansyon negator:
  - /si kau pa t nuo au im tɹuotuol tan im udn tʃaans pieɹsiid/ ('Si bèf la te konnen ke gòj li pa t' kapab vale yon pwa pitit pitit, li pa t 'gen vale l')
- /kiaan/ se itilize nan menm fason an tankou kreyòl ayisyen *pa ka*
  - /li yon puoɹ tiŋ dat kiaan maʃ foumi/ ('Li se yon pòv bagay ki pa ka brase yon foumi')
- /neva/ se yon negatif partisipl sot pase yo.
  - /dʒan neva tiif di moni/ (yo'Jan yo pa t 'vòlè lajan')

Yo kominike

Patwa a gen lontan yo te ekri yo ak divès kalite respellings konpare ak angle, se konsa ke, pou egzanp, pawòl bondye a "gen" yo ta dwe ekri , oswa , ak pawòl bondye a "twa" kòm , oswa. Estanda nan angle òtograf la se souvan yo itilize ak yon estanda òtograf pafwa vin gaye toupatou, menm si li se pa ni fonetik elemantè ni estanda (e.g. pou /pikni/, 'timoun yo'). Nan ane 2002, Jamayiken Lang Inite w la te mete kanpe nan Inivèsite university of Indies Lwès la nan Mona yo kòmanse estandadize lang, ak bi pou sipòte ki pa peye-angle-pale Jamaicans daprè garanti konstitisyonèl nan dwa egal, menm jan sèvis sa yo nan eta a se nòmalman bay la nan lang angle, ki se yon majorite nan moun ki pa ka pale kouraman. A vas majorite nan moun sa yo se moun ki pale nan Jamayiken, lajman refere yo kòm Patwa. Li te diskite ke echèk nan bay sèvis sa yo nan eta a nan yon lang nan sa yo jeneral itilize oswa diskriminatwa tretman ki pa ofisye nan eta a ki baze sou enkapasite a nan yon sitwayen ameriken yo sèvi ak lang angle a vyole dwa yo nan sitwayen ameriken. Pwopozisyon an te fèt pou libète kont diskriminasyon sou tè a nan lang yo pral figire nan Charter school la nan Dwa yo.[4] Yo ofisyèl la Jamayiken alfabè a jan sa a:

Vwayèl kout

Lèt	Patwa	Angle
mwen	sik	malad
e	bel	bell
yon	entèdiksyon	band
o	koupe	koupe
u	kwit manje	kwit manje

Vwayèl Long

Lèt	Patwa	Angle
ii	tea	tea
aa	bawl	boul
uu	tire	tire

Diftong

Lèt	Patwa	Angle
sa vle di	gato	gato
uo	grandi	grandi
lavil ayi	mòde	mòde
ou	bèf	bèf

Konsòn

Lèt	Patwa	Angle
b	kwit	kwit
d	daw	chen
ch	legliz	legliz
f	manje	manje
g	kabrit	kabrit
h	manman poul	manman poul
j	jij	jij
k	kite	kite
l	mèg	mèg
m	nonm	nonm
n	bèl	bèl
ng	chante	chante
p	kale	kale
r	kouri	kouri
s	sik	malad
sh	sèl rèl byen	sèl rèl byen
t	de	de
v	vote	vote
w	wile	sovaj
y	jèn	jèn
z	zou a	zou a
zh	verjan	vèsyon

h ekri dapre lokal yo pwononsyasyon, se konsa ke *manman poul* (manman poul) ak *en* (nan fen) ap distenge yo nan ekri pou moun ki pale nan lwès Jamayiken, men, pa pou moun nan santral Jamayiken.

Vokabilè

Jamayiken Patwa gen anpil loanwords, pi fò nan ki se nan orijin Afriken, sitou nan Twi.

Anpil loanwords vini soti nan angle a, men yo menm tou yo te prete sòti panyòl, pòtigè, Hindi, arawak la ak Afriken yo nan lang yo kòm byen ke Scottish ak Ilandè dyalèk.

Men kèk egzanp ki soti nan Afriken lang ki gen ladan /se/ sa vle di *ke* (nan sans nan "li te di m' ke..." = /tel im mi se/), te pran nan men Ashanti Twi, ak Duppy siyifikasyon *fantom*, pran li soti nan Twi pawòl *dupon* (yo'koton rasin pyebwa a'), paske nan Afriken kwayans nan move lespri yo originating nan rasin lan nan pye bwa a (nan Jamayik ak Gana, patikilyèman koton pye bwa a li te ye nan tou de kote kòm "Odom"). La pwonon /unu/, yo itilize pou fòm nan pliryèl nan *ou*, se pran soti nan Igbo lang. *Wouj eboe* dekri yon jis-skinned moun nwa paske yo te rapòte kont nan po ki jis nan pami Igbo la nan mitan ane 1700 yo. *De* vle di *yo dwe*(yon kote) vini ki soti nan Yowouba.[5] Soti nan Ashanti-Akan, vini nan tèm *Obeah* ki vle di maji, ki soti nan Ashanti Twi pawòl *Ɔbayi* ki vle di tou "maji".

Mo sa yo soti nan Hindi gen ladan *ganja* (marigwana), ak *janga* (crawdad). *Pickney* oswa *pickiney* sa vle di timoun, yo te pran nan yon fòm pi bonè (*piccaninny*) te finalman te prete sòti la pòtigè *pequenino* (diminutiv nan *pequeno*, ti) oswa panyòl *pequeño* ('ti').

Gen anpil mo refere li a popilè pwodui ak atik manje—*ackee*, *callaloo*, *guinep*, *bammy*, *roti*, *dal*, *kamranga*. Gade Haitian cuisine.

Jamayiken Patwa gen pwòp li yo varyete moun rich nan swearwords. Youn nan pi fò a se *san claat* (ansanm ak ki gen rapò ak fòm *raas claat*, *bomba claat*, *claat* ak lòt moun—konpare ak *san* nan Ostralyen angle ak Britanik angle, ki se tou konsidere kòm yon profanite).

Omoseksyèl gason yo refere yo kòm /biips/ oswa *batty ti gason*.

Egzanp fraz

- /trii nonm ki pa t yon naje/ - Twa moun t ap naje.
- /mi aalmuos lik 'im/ - mwen prèske frape l'
- /'im caan bètrav mi, 'im dʒos loki dat 'im a te genyen/ - Li kapab bat m', li tou senpleman te resevwa chans ak genyen.
- /dem pikni de yon awdah/ - Moun sa yo ki timoun yo ap dezobeyi
- /la a/ - Afimatif patikil
- /papiˈʃuo/ - tèt Chaje egzibisyon, yon moun ki fè yon tèt chaje egzibisyon nan l ' oswa tèt li, oswa yon esklamasyon nan sipriz.
- /omàn/ - Fanm
- /bwoi/ - Boy
- /gyal/ - ti Fi
- /mi nuh knoa/ - mwen pa konnen

Bib

Nan mwa desanm 2011, li te rapòte ke Bib la te ke yo te tradui nan Jamayiken an Patwa. La Levanjil la nan St Lik te deja parèt tankou: *Jiizas: di Buk Nou Luuk Rait bout Im*. Pandan ke Rev. Courtney Stewart, jere tradiksyon an kòm Sekretè Jeneral la nan Indies Lwès la Bib Sosyete a, kwè ke sa a pral ede elve estati a nan Jamayiken an Patwa, lòt moun panse ke tankou yon deplase ta mine efò nan fè pwomosyon itilize nan lang angle. An Patwa Nouvo Testaman an te lanse nan grann Bretay (kote dyaspora a Jamayiken se enpòtan) nan mwa oktòb 2012, kòm "Di Jamiekan Nyuu Testiment", ak ekri ak lèt detache ak vèsyon odyo nan Jamaica, nan mwa desanm 2012.[6]

Bibliyografi

- Alleyne, Mervyn C. (1980). *Comparative Afro-American: An Historical Comparative Study of English-based Afro-American Dialects of the New World*. Koroma.
- Bailey, Beryl, L (1966). *Jamaican Creole Syntax*. Cambridge University Press.
- Cassidy, Frederic (1971). *Jamaica Talk: Three Hundred Years of English Language in Jamaica*. London: MacMillan Caribbean.
- Cassidy, Frederic; Le Page, R. B. (1980). *Dictionary of Jamaican English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ramazani, Jahan; Ellmann, and Robert O'Clair, eds, Richard (2003). *The Norton Anthology of Modern and Contemporary Poetry, Third Edition*. 2: Contemporary Poetry. Norton. ISBN 0-393-97792-7.CS1 maint: Multiple names: authors list (link)CS1 maint: Extra text: authors list (
- Patrick, Peter L. (1999). *Urban Jamaican Creole: Variation in the Mesolect*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Rickford, John R. (1987). *Dimensions of a Creole Continuum: History, Texts, Linguistic Analysis of Guyanese. Stanford: Stanford University Press.*

Pli lwen lekti

- Adams, L. Emilie (1991). *Understanding Jamaican Patois*. Kingston: LMH. ISBN 976-610-155-8.
- Chang, Larry (2014). *Biesik Jumiekan: Introduction to Jamaican Language*. Washington, DC: Chuu Wod. ISBN 978-0-9773391-8-1.

Referans

1. Cassidy FG: Multiple etymologies in Jamaican Creole.
2. Lars Hinrichs (2006), *Codeswitching on the Web: English and Jamaican Creole in E-Mail Communication*.
3. Modèl:Harvcoltxt
4. « The Jamaican Language Unit, The University of West Indies at Mona » (http://www.mona.uwi.edu/dllp/jlu/about/index.htm).
5. McWhorter, John H. (2000). *The Missing Spanish Creoles: Recovering the Birth of Plantation Contact Languages* (https://books.google.com/books?id=czFufZI4Zx4C&pg=PA77). University of California Press. p. 77. ISBN 0-520-21999-6. Retrieved 2008-11-29.
6. Di Jamiekan Nyuu Testiment (Jamaican Diglot New Testament with KJV) (https://www.biblesociety.org.uk/products/9780564020645/), *British & Foreign Bible Society*.

Lyen deyò

- The Jamaican Language Unit (http://www.mona.uwi.edu/dllp/jlu/index.htm)
- Jamaican Patois Dictionary (http://jamaicanpatwah.com)
- Jamaican Creole Language Course for Peace Corps Volunteers (http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED130535.pdf)
